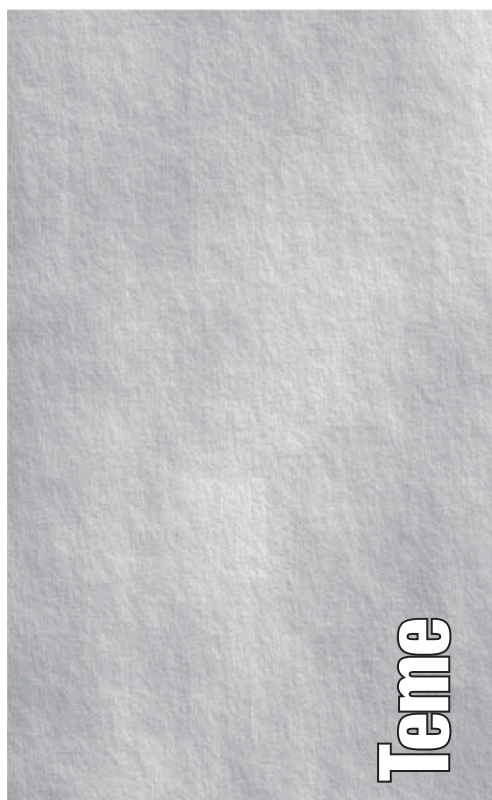

PORUKE SA PROMOCIJE KNJIGE "KNJIGE ŠEHIDA, POGINULIH BORACA I CIVILNIH ŽRTAVA RATA GRAČANICA, 1992. – 1995. GODINA" ODRŽANE 25. 5. 2004.

Omer Hamzić

**Najdragocjeniji dokument bliske
prošlosti gračaničkog kraja, dokument
ljudskog uzdizanja ka slobodi**

Tragično i neusporedivo teško vrijeme rata, kao vrijeme najtežih iskušenja u našim životima, hvala Stvoritelju svega – sada je iza nas. Dobro je prisjetiti se: nismo znali ko će od nas preživjeti. Dušmanin je bio nemilosrdan i, da je imao snagu, nikome ne bi pružio priliku. Zato je odbrana svim sredstvima, pa i golim životima bila jedina mogućnost da provjerimo svoju sudbinu. Po svemu, bilo je to vrijeme koje odgovora na hamletovski upit: *biti ili ne biti pitanje je sad*. Danas, dobro je uočiti, oni koji su pristali svojim životom odgovoriti na to pitanje, odgovorili su za sve nas koji smo još živi. Tako i žive u nama kao u još jednoj mogućnosti za nas koji smo ostali smrtni zahvaljujući njihovome srcu, hrabrosti i žrtvi.

Ne možemo živjeti, a ne osjećati ih u sebi kao dug, kao svoje pamćenje i smisao koji su prenijeli na nas, kao čistotu za kojom čeznemo u Stvoritelju, tražeći utočište i videći smisao svoga življenja. Njihovi smo dužnici na ovome i onome svijetu, jer su svojom žrtvom omogućili život u slobodi, ne samo nama, već

**PORUKE SA PROMOCIJE KNJIGE "KNJIGE
ŠEHIDA, POGINULIH BORACA I CIVILNIH ŽRTAVA
RATA GRAČANICA, 1992. – 1995. GODINA"
ODRŽANE 25. 5. 2004.**

**OMER HAMZIĆ:
PROGRAM PRIKUPLJANJA I OBRADE PODATAKA
O STRADANJU BOŠNJAKA S PODRUČJA OPĆINE
GRAČANICA TOKOM DRUGOG SVJETSKOG RATA**

**AHMED HAMIDOVIĆ:
KRATAK OSVRT NA NEKADAŠNJE PROPISE O
NACIONALIZACIJI I NJIHOVU PRIMJENU U
OPĆINI GRAČANICA**

**RUSMIR DJEDOVIĆ:
ROBNA KUĆA - URBANISTIČKO-ARHITEKTONSKI
HISTORIJAT LOKALITETA ROBNE KUĆE
"GRAČANKA" U GRAČANIČKOJ ČARŠIJI**

i našim potomcima, narodu Bošnjačkom u cijelosti i svim Bosancima, ma koje da su vjere.

Zahvaljujući izvanrednom trudu autor-skog tima u sastavu Omer Hamzić, Osman Puškar i Ibrahim Nurkić, te uredničkom umijeću književnika Atifa Kujundžića, zatim ne-sebičnoj podršci Općine Gračanica, posebno načelnika Nusreta Helića, te pomoći i podršci Organizacije porodica šehida i poginulih boraca, na čelu sa njenim predsjednikom Kadi-rom Mehanovićem, kao i podršci ostalih bo-račkih organizacija, ratnih komandanata, ra-tnih funkcionera civilne vlasti i nekih ugled-nih privrednika, konačno je napisana i od-štampana Knjiga šehida, poginulih boraca i civilnih žrtava rata Gračanica, 1992. – 1995. godina, najveći i najznačajniji izdavački pro-jekat u istoriji Gračanice. Kao i ostale publi-kacije slične sadržine i ova je u cjelini posve-ćena onima koji su poginuli u odbrani Bo-sne i Hercegovine, koji su vjerovali u Bosnu i Hercegovinu i ostali zauvijek na braniku njezine slobode, obraza i časti u ratu za Bo-snu i Hercegovinu, 1992 – 1995. Zahvaljuju-ći njima, Gračanica se uspjela odbraniti i iza-ći svijetla obraza iz rata. Nikada na bošnjački dio nekadašnje gračaničke općine nije stupi-la neprijateljska čizma. Legalna vlast Bosne i Hercegovine ovdje je funkcionisala i u najte-žim uslovima. Na hiljade izbjeglih i raseljenih ovdje je našlo svoje privremeno utočište. Sve to je plaćeno najvišom mogućom cijenom – životima najboljih sinova Bosne.

Knjiga posvećena njima u čast i spomen realizovana je na jednom vrlo visokom pro-fesionalnom nivou koji će izdržati kriterije i zahtjeve kompletne bošnjačke spomenice i svjedočanstva i historijskog dokumenta o je-dnom vremenu i ljudima koje ne možemo i ne smijemo zaboraviti. Knjiga je koncipirana i kao historijska čitanka i kao patriotska lekti-ra za generacije koje dolaze. Kao dokument i svjedočenje.

Svi koji su učestvovali u njenom stvara-nju shvatili su ozbiljnost projekta i pristupi-li mu sa punom odgovornošću i velikim str-

pljenjem, kombinovali su istraživačke meto-de, izvršili višestruke provjere i poređenja podataka, angažovali veliki krug konsultana-ta i u potpunosti zadovoljili kriterije i zahtje-ve stručnosti i nauke.

Napisana je reprezentativna monografi-ja, obogaćena ne samo fotografijama i kra-tkim podacima iz biografije poginulih bora-ca i civilnih žrtava rata, već i drugim podaci-ma i činjenicama koji će budućim generaci-jama objašnjavati veličinu žrtve i otpora na ovom prostoru.

U prisustvu mnogobrojnih članova po-rodica šehida i poginulih boraca, predsta-vnika Općine Grčanica, boračkih organizaci-ja, uglednih javnih i kulturnih radnika, ista-knutih privrednika, Knjiga je promovisana u prepunoj sali Doma kulture na Dan odbra-ne Gračanice, 25. maja 2004. godine. Tim po-vodom objavljujemo u cjelini izlaganja svih učesnika promocije, koji su govorili o značaju Knjige šehida, poginulih boraca i civilnih žr-tava rata Gračanica, 1992. – 1995. godina za sve nas, za historiju...

Riječ općinskog načelnika Nusreta Helića

Dame i gospodo, cijenjeni vijećnici, po-štovani i dragi sugrađani, članovi porodica šehida i poginulih boraca, borci Armije BiH,

Dobro došli u ovaj dan!

Čestitam vam 25. maj, Dan odbrane općine Gračanica! Posebno pozdravljam naše zajedni-čke cijenjene goste i predstavnike medija!

Poštovani i poštovane!

I danas, poslije toliko godina, prvo što nam pada na um je činjenica: Bosanci i Bo-šnjaci koji su u dvotrećinskoj većini, na refe-rendumu 1992. godine odlučili i izabrali Re-publiku Bosnu i Hercegovinu kao svoju opci-ju u zemlji koja se raspada od ekonomskih problema i naraslih nacionalizama – nisu htjeli nikakav rat.

Njihovo opredjeljenje prihvatili su Ujedi-njeni narodi.

Njihovo opredjeljenje, bio je dužan prihvatiti svaki čovjek i građanin, svaki demokratski odnos, svaka građanska i mirnodopska svijest. Jer, referendum je demokratsko i mirnodopsko sredstvo i oblik odlučivanja voljom većine.

No,

prenaoružani izdajnici svoje domovine bili su spremni za rat kao jedinu opciju u kojoj funkcionira njihova morbidna i rigidna zamisao o ubijanju Naroda Zemlje i uvećavanju susjednih država. Naslonjeni na snagu zemalja u svome zaleđu, izgradili su razbojničke i zločinačke mehanizme svojih paradržava i paravojski, zapriječili putove, staze i bogaze, iskopali rovove, minirali saobraćajnice i mostove, ukopali teško naoružanje i nakon povlačenja iz Slovenije i Hrvatske, ukupnu silu JNA usmjerili na imovinu i živote Bosanaca i Bošnjaka.

KNJIGA ŠEHIDA, POGINULIH BORACA I CIVILNIH ŽRTAVA RATA, GRAČANICA 1992. – 1995. GODINE, koju danas predstavljamo, kazuje sve o otporu strašnom zlu, o borbi protiv fašističkih zamisli i našoj odbrani, o našim ogromnim žrtvama i odnosu svijeta prema nama i našoj, međunarodno priznatoj zemlji – Bosni i Hercegovini.

Ali, čovjek snuje, a Bog određuje!

Uz našu odlučnost, žrtve i Božiju pomoć, mi smo, bez ikakve šuhve i vojni i moralni pobjednici u tom teškom ratu.

Hvala Stvoritelju Svega i Armiji BiH.

Pozivam vas da primjereno svojim nazorima, molitvom, Fatihom našim šehidima ili minutom šutnje odamo dužno poštovanje poginulim borcima i civilnim žrtvama rata

1992. – 1995. godine.

(Fatiha i minut šutnje)

* * *

Danas, povodom DANA ODBRANE OPĆINE GRAČANICA uručit ćemo vam ovu KNJIGU, koja će zauvijek svjedočiti o našoj borbi i žrtvi. U ime općine Gračanica i moje osobno ime, upućujem vam još jedanput izraze poštovanja, zahvalnosti za odanost

i borbu i dubokoga saučešća zbog gubitaka, maksuz selame i srdačne pozdrave, najljepše želje za budućnost.

Uvjeren sam, ovaj teški i bolni nauk, nikad nećemo zaboraviti, a ova knjiga čuvat će naše pamćenje do Sudnjega dana. Jer, kako, na početku glasovitog LJETOPIISA zapisa sjajni sin Ahmedov, a unuk Kadri-hodžin, Mulla Mustafa Bašeskija, s pjesničkim pseudonimom Ševki: ŠTO JE ZAPISANO OSTAJE, A ŠTO SE PAMTI IŠČEZNE.

Zato smo priredili ovu knjigu.

Uostalom, mi smo narod Knjige, i to treba reći.

* * *

Svi znamo o 25. maju 1992. godine, u toku kojega je samo na uže jezgro Gračanice sručeno preko 1.000 razornih artiljerijskih projektila, a Malešići, Babići, Stjepan Polje, Prijava, Donja Lohinja, Donja Orahovica i Miričina – bili su na milost i nemilost izloženi najbeskrupulonijoj zlovolji vojničke sile i oružja.

Bili smo goloruki. Neorganizirani i nenaoružani za bilo kakav rat, a stavljeni pred konačnu, poznatu kao hamletovsku, dilemu:

BITI, ILI NE BITI...

Kao svoji na svom, bez traga dvojbe, odlučili smo i odbranili svoju zemlju i njezin, bosanski narod. Učinili smo to roditeljski i domaćinski, patriotski, snagom svoje zemlje u razumu i mišićima, svoje krvi u venama, svojim srcem i do tada neslućenom i neviđenom hrabrošću.

Krenuli smo iz spontanih oblika otpora naših građana: dežurstava u kućnim ulazima, ulicama i sokacima, Patriotske lige, Patriotskog fronta, lovačkih organizacija, Ministarstva unutrašnjih poslova, Civilne zaštite, Teritorijalne odbrane, a izgradili Armiju Republike Bosne i Hercegovine kao, u svemu, respektabilan faktor otpora, borbe i odbrane, snage na koju se računa i u političkim pregovorima na najvišim instancama svijeta.

Na prostorima pod kontrolom Armije Bosne i Hercegovine, funkcionirale su insti-

tucije pravne države, na šta smo posebno ponosni. Snage naše odbrane nisu se ogriježile o međunarodno ratno pravo, a naši ljudi su stvorili sve što smo trebali za odbranu.

Dame i gospodo!

Danas vas neću široko podsjećati na to vrijeme. Uostalom, sve to što mogu reći, kao ljudi koji su to preturili preko glave, vi već znate. Čini mi se i pomalo neumjesnim, da vam danas opširno govorim o vama samima. Mislim, naime, kako će nas najbolje na sve podsjetiti KNJIGA ŠEHIDA, POGINULIH BORACA I CIVILNIH ŽRTAVA RATA GRAČANICA 1992. – 1995.

Zato ćemo, tek ovlašt, izlistati ovu knjigu u formi video prezentacije. Potom, zamolit ćemo našeg dragog prijatelja i naučnika, profesora doktora Omera Ibrahimagića, da nam se povodom izlaska ove knjige obrati promotivnim govorom.

Da, još vam želim reći, baš se osjećam ponosnim što sam Gračanlija i što sam načelnik općine Gračanica. A to sam zahvaljujući vama!

Želim vam svako dobro i zahvaljujem duboko!

Iz srca!

Riječ prof. dr. Omera Ibrahimagića, glavnog promotora Knjige

Dragi roditelji i rodbino šehida, poginulih boraca i civilnih žrtava rata,

Poštovane dame i gospodo,

Dragi branioci Gračanice,

Privilegija je danas biti ovdje među vama.

Zahvaljujem se organizatorima što mi svojim ljubaznim pozivom omogućuje da učestvujem na ovom tužnom, ali istovremeno svečanom skupu – što mi omogućuje da s vama podijelim radost promoviranja “Knjige šehida, poginulih boraca i civilnih žrtava rata Gračanica 1992. – 1995.”

S obzirom da sam svjedok agresije Srbije, Crne Gore i Hrvatske na BiH i njen narod i katastrofičnih posljedica te agresije, ja sam 5. 4. 1993.godine u listu “Oslobođenje obja-

vio članak pod naslovom “Enciklopedija ubijanja Bosne”, sa porukom da na njihove zločine, umjesto mržnjom, odgovorimo pamćenjem koje bi se našlo u jednoj enciklopediji kao bosanskoj sehari naše memorije, o zlu koje je učinjeno Bosni i bosanskom čovjeku - da iz te knjige naši potomci uče šta su nam učinili ljudi mržnje, s porukom da mi ne odgovorimo mržnjom, već pamćenjem koje će nam pomoći da više nikada ne bude-mo tako loše pripremljeni za odbranu kao što smo bili 1992. godine.

U navedenom članku, između ostalog, predložio sam da se priredi bosanska knjiga šehida, palih boraca i civilnih žrtava rata koji su dali svoje živote za odbranu Bosne. Ne zaboravimo, Bosna se branila i samim prisustvom ljudi u njoj, ljudi koji je nisu napustili i koji su prkosili toj sili usmjerenoj prema gororukom narodu. Otuda ja ovaj vaš poduhvat, koji ste učinili sa izdavanjem “Knjige šehida, poginulih boraca i civilnih žrtava rata Gračanica 1992. – 1995.”, vidim kao jedan od priloga realiziranju ideje o bosanskoj knjizi mrtvih. Koliko znam Srebrenica je, takođe, napravila svoju knjigu mrtvih, takođe i Prijedor, Lukavac, Brčko i još neke naše općine. Otuda se nadam da ću, zahvaljujući Božjoj milosti i sam dočekati, možda učestvovati u izradi jedne bosanske knjige mrtvih. Ali moja ideja se time ne završava. Smatram jednako važnim da mi u Bosni napravimo i bosansku knjigu zločinaca 1992. - 1995. godina. Istina, s njom će ići malo teže nego sa knjigom mrtvih. Kao dokaz smrti, dovoljna je smrtnica, a za dokazivanje da je neko zločinac ili ubica potrebna je presuda nadležnog suda. A znamo kako se teško na sudu dokazuje da je neko počinio zločin. Ali i pored teškoća sa prikupljanjem podataka, od te ideje ne treba odustat. Da se vratim knjizi.

Dopada mi se kompozicija knjige i njen sadržaj. Možda bi ona mogla da posluži kao model da sve općine u BiH naprave svoje takve knjige. Smatram da bi svako domaćinstvo u općini Gračanica, neovisno koliko to košta-

lo, trebalo imati jedan primjerak ove knjige. Njoj je mjesto na rafi, umotanoj u čistoj bijeloj mahrami, pored časnog Kur'ana. Kada se uzme učiti Musaf da se ne zaboravi, svaki put proučiti dova za sve mrtve u ovoj knjizi u znak zahvalnosti Bogu što je sačuvao Bošnjački narod od nestanka - jer su mu neprijatelji bili namijenili ovoga puta siguran nestanak. Ova knjiga treba da posluži i kao fotoalbum za pokazivanje djeci u obdaništima i u porodicama, u prigodnim prilikama - da im ti heroji sa slika budu uzori u životu. Oni nisu žalili dati svoj život za BiH, za svoju jedinu domovinu. Domovina ima vrijednost višu od samog života.

U ovoj knjizi se posebno doima sadržaj poruke porodica šehida, poginulih boraca i civilnih žrtava rata i boračkih organizacija općine Gračanica pod naslovom "Ova knjiga naš je dug". Ova poruka ima snagu zavjeta, obaveze da se ne zaborave oni koji su pali za domovinu, ali istovremeno i zavjeta živih da brane sve one vrijednosti za koje su njihovi najbliži dali svoje živote.

Sadržaj ove poruke bi trebalo uokviriti i staviti na zid najsvjetlije i najsvečanije prostorije u svakom stanu i svakoj bošnjačkoj kući da nas podsjeća na našu zavjetnu obavezu da se domovina čuva kao zjenica oka u glavi.

Ne treba zaboraviti, preko 500 godina našom domovinom su drugi gospodarili. Danas, nakon 500 godina, ponovo smo spoznali vrijednost domovine.

Ne mogu završiti ovo svoje izlaganje, a da ne kažem nekoliko riječi o onome što je Gračanica učinila za BiH, a što je sadržano u ovoj knjizi - i zašto ste baš 25. maj odabrali da se sastanete i promovirate ovu knjigu. Gračanica se za odbranu organizirala po mjeri kakva se danas traži u modernom demokratskom društvu koje stručno nazivamo civilnim društvom. Zahvaljujući svojim umnim ljudima, koji su na vrijeme prepoznali opasnost, koji su pokazali svoju jednaku ljubav i prema svome gradu i prema svojoj domovini Bosni -

Gračanica je, za relativno kratko vrijeme, sve segmente života, grada i općine preorijentirala iz mirnodopskih na ratne uslove. S obzirom na izoliranost od centralne vlasti shvatili ste da se efikasno i racionalno možete organizovati samo ako općinu organizirate po modelu po kojem se organizira država.

Ratni predsjednik Općine je u svom sjećanju doslovno rekao: "Mi smo općinu organizirali kao državu". Dopala mi se misao koju je izrekao jedan od autora u ovoj knjizi: "Mi smo se lokalno branili, a globalno smo uvijek razmišljali". To je istina o BiH, koja je pretrpjela dvostruku agresiju. Bosna je bila sva ispresijecana raznim frontovima i okruženjima. Da se nije tako mislilo i djelovalo, agresor bi uspio jednu po jednu enklavu zauzeti i razoružavati, a državni teritorij Bosne bi se stalno sužavao dok ne bi nestao. Uništiti državu i Bošnjake to je bio cilj agresije. Međutim, s takvom jednom filozofijom i smislom za otpor svakog našeg grada i kraja, koji je bio okružen, gdje su jedni drugima pritjecali u pomoć sa sviješću da nisu prepušteni sami sebi razvijao se otpor toj agresiji. Takvo globalno razmišljanje je pomoglo da se ni jedan grad, ni jedno mjesto, ne osjeti, ako je pružalo otpor, da je otpisano ili izdano od svojih. To se ne bi desilo što se desilo ni Žepi, ni Srebrenici, da ih nije izdala međunarodna zajednica. Da je bilo samo do nas, sigurno se ne bi desilo sa Srebrenicom to što se desilo, kao što se nije desilo sa Gradačcom, Teočakom, Olovom, Bihaćom i drugim mjestima.

Još jedna opća karakteristika odbrane Gračanice je što se ona temeljila na legalitetu civilne vlasti i kontinuitetu Općinskog štaba Teritorijalne odbrane. Na tim principima temeljila se i odbrana BiH kao međunarodno-pravno priznate države i članice Ujedinjenih nacija. To je omogućilo vertikalnu i horizontalnu organizaciju i civilne i vojne vlasti, kojom se upravljalo iz državnog centra.

Skoro svako naše selo, grad, pa i država, imali su, neko prije, neko kasnije, svoj 25. maj. Jedan autor u ovoj knjizi dobro je primi-

jetio: "Taj 25. maj 1992. godine Gračanlije su upamtile kao dan kada su se odbranili, ali i oslobodili iluzija da će ih ratni požar nekako zaobići". Tuzlanski 25. maj desio se 15. maja, sarajevskih općina Centar i Stari grad je to bio 2. maj, kada je odbranjeno Predsjedništvo BiH. Nažalost, mnogi gradovi na taj svoj 25. maj nisu se uspjeli odbraniti kao što su Doboj, Brčko, neki podrinski, neki posavski ili krajiški gradovi. Mnogi naši ljudi su spaljivanje svojih iluzija doživjeli istovremeno sa spaljivanjem svojih sela i gradova, kao i masovnim stradanjem svojih najbližih.

Gračanica je imala sreću da su je vodili umni ljudi, koji su ostvarili političko jedinstvo. Na jednoj strani bili su svi oni koji su za Bosnu, neovisno od stranačke pripadnosti, a na drugoj strani svi oni koji su bili protiv Bosne. Neće biti na odmet da ovom prilikom citiram riječi nekih od autora u ovoj knjizi koji se prisjećaju kako su postupali, koja je bila njihova filozofija i političko mišljenje toga vremena: "Ko god zaboravi da stavi Bosnu na prvo mjesto, on ugrožava i sebe i Bosnu. Stavili smo sve na kocku osim Bosne i naroda. Niko nije lično stavljao ispred općeg i zajedničkog". Sa takvom filozofijom i političkim mišljenjem (što je najvažnije u vašem slučaju, u slučaju Gračanice to nije bila teorija nego praksa) - sa takvim, dakle, djelovanjem rezultat nije mogao biti drugačiji nego pobjeda. Nažalost, nije svuda tako bilo, što je skupo plaćeno, gubljenjem života ljudi i slobodnih teritorija.

Zato ova knjiga ima višestruku vrijednost o kojoj sam na početku govorio, posebno u obrazovanju mladih Gračanlija, koji treba da nastave tradiciju obilježavanja 25. maja, Dana odbrane Gračanice. Ova knjiga je nešto više od historije, ali ipak nastavimo učiti iz historije - da nam se događaji iz 1992.- 1995. više nikada ne ponove i da ova knjiga bude posljednja knjiga šehida, palih boraca i civilnih žrtava rata, napisana u Gračanici ljeta gospodnjeg 2004. godine.

Hrabre Gračanlije, čestitam vam 25.maj, Dan odbrane Gračanice.

Riječ Atifa Kujundžića, urednika Knjige

Selam alejkum i lijep pozdrav svima.

Izražavam duboko moje dužno poštovanje porodicama šehida i poginulih boraca, borcima Armije BiH i građanima općine Gračanica.

Moje ime je Atif Kujundžić.

Moja uloga i zadatak: urednik knjige koju danas predstavljamo. Priređivao sam i uređivao lijep broj knjiga u svome ljudskom i spiteljskom vijeku, radio sam to sam i u za to formiranim redakcijama. Nosim, nemalo iskustvo rada u redakcijama izdavačkih kuća, biblioteka, listova, časopisa i sopstvene izdavačke djelatnosti, ali sve to ili ništa od toga nije usporedivo s iskustvom u priređivanju i uređivanju KNJIGE ŠEHIDA, POGINULIH BORACA I CIVILNIH ŽRTAVA RATA GRAČANICA 1992. – 1995. Nisam, naime, imao priliku doživjeti tu vrstu želje da se knjiga napravi, takvu zdušnost, odgovornost i radost s kojom se ljudi angažiraju kako bi obavili posao, jer potrebu za knjigom nose kao svoj duboki ljudski dug čije oduživanje i vraćanje jednako drže elementarnim pitanjem sopstvene i zajedničke časti.

Zato, molim vas, ne zahaterite, ali s najdubljim uvjerenjem da ću kazati suštu i potrebnu istinu i iznimno važnu stvar koja se tiče priređivanja, uređivanja i izdavanja ove knjige, moram reći još neku riječ.

* * *

Dužan sam kazati, u radu na pripremi ove knjige, u svemu, prednjačio je gospodin Nusret Helić, načelnik općine Gračanica.

Pratio je, interesirao se, podsticao, davao sve što može dati da posao ne zastane, brinuo, procjenjivao, ocjenjivao, sugerirao, usmjeravao, davao konstruktivne primjedbe i prijedloge i tražio da se posao obavi do kraja, kvalitetno i na vrijeme, na najbolji način, s najvišim estetskim zahtjevima: da knjiga bude lije-

pa i dragocjena, dostojna da primi, nosi i čuva imena naših šehida, poginulih boraca i civilnih žrtava rata. Tražio je, da svaku fazu rada i obavljenoga posla verificira najširi krug ljudi: Savjet za priređivanje i izdavanje knjige, koji se u tom smislu i značenju, od početka rada na knjizi, sastao četiri puta.

Nije bilo jednostavno pratiti gospodina Nusreta Helića u svim tim zahtjevima, ali sada, uvjeren sam, imamo knjigu kojom se i u tuži zbog gubitaka možemo ponositi.

To je KNJIGA ŠEHIDA, POGINULIH BORACA I CIVILNIH ŽRTAVA RATA GRAČANICA 1992. – 1995. koja po svemu liči na hamajliju, na dragi zapis koji se čuva u njedrima, pokraj samoga srca, jer u njoj, zauvijek, žive naši dragi.

* * *

Okvir cijeloj priči koju donosi ova knjiga i njezino najpreciznije određenje, dao je naš ratni komandant, gospodin Osman Puškar, svojim izvrsnim tekstom koji knjiga donosi pod naslovom: UVOD U AGRESIJU NA BOSNU I HERCEGOVINU. Taj tekst nije tek puko objašnjenje događaja i postupaka bosanskih dušmana koji su Bosni i Hercegovini agresijom nametnuli rat, taj tekst indirektno kazuje i kako je gospodin Osman Puškar mogao biti taj i takav čovjek u tom strašnom i nemilosrdnom vremenu i ratu. Naime, upoređivani i sa srbijanskim i crnogorskim, ozrenski i trebavski četnici su još u Drugom svjetskom ratu bili na zlu glasu. Gospodin Osman Puškar, cijeloga – tropiogodišnjega rata, bio je izvrstan, nezamjenjiv sposoban, vispren i okretan komandant odbrane duž cijele ozrensko-trebavske linije ratišta, bez koraka ustupka.

Moramo pamtiti i čuvati kao dragost posebne vrste činjenicu da se Osman Puškar dokazao kao istinski bosanski vojskovođa, koji zna i stvarati i voditi vojsku, braniti svoju zemlju i narod, ali, što je posebno važno, izbjeći i spriječiti strašna ratna iskušenja. U njegovoj zoni odgovornosti i pod njegovom kontrolom, nije bilo ratnih zločina, iako pobjede ne možemo ni pobrojati.

Riječ je o mudrosti ratovanja koja ima bosanski i bošnjački znak.

* * *

Filigranski, zlatarski precizno, svoj teški dio posla na prikupljanju građe za knjigu obavio je gospodin Ibrahim Nurkić.

On je prikupljao, sređivao i verificirao podatke o šehidima, poginulim borcima i civilnim žrtvama rata i tamo gdje je izgledalo da se više ništa ne može naći. U ovoj knjizi nedostaju samo dvije fotografije koje doista ne obavio je, a svi podaci su kompletni.

Ibrahim Nurkić je izgarao na svome zadatku koji je sam postavio u najzahtjevnijoj formi, ne zaboravljajući ni na čas činjenicu da je sve te ljude tokom tropiogodišnjeg rata, u najtežim trenucima, nebrojeno put gledao u oči i da su mnogi od njih krvarili na njegove oči, pa i preselili na njegovim rukama.

Osim svega, Ibrahim Nurkić je napravio najprecizniju moguću analizu svih pogibija, kakvu nismo imali priliku nigdje vidjeti. Sve podatke je razvrstao i napravio tabele koje govore više od riječi.

Nurkićev tekst: LJUDSKI GUBICI I MATERIJALNE ŠTETE GOVORE SVE O KARAKTERU NAMETNUTOG NAM RATA ostat će povijesni međaš širega značenja, koji su u svim pojedinostima verificirali brojni sudionici događaja i porodice šehida i poginulih boraca.

* * *

Želim reći, ostvarili smo dobru saradnju sa organizacijama porodica šehida i poginulih boraca, kao i s boračkim organizacijama u općini Gračanica, u čemu su nam na ruku i s vrlo korisnim primjedbama i sugestijama posebno išli gospoda Kadrija Mehanović i Rasim Brkić. U ovoj knjizi, upravo oni, potpisuju nadahnut tekst: OVA KNJIGA NAŠ JE DUG.

Potom, puno nam je značilo to što su nas podržali naši ratni komandanti Bahrija Džananović, Džemal Jukan, Smail Mešić, te značajni sudionici Tarik Rešidbegović, Amir Zejnilagić, Tarik Nuhanović. U odnosu prema

konceptiji i sadržaju knjige bilo je i konstruktivnih neslaganja, ali smo nalazili zajednička rješenja, što je u krajnjem ishodu knjigu učinilo puno boljom. Između ostaloga, ova knjiga je pouzdano bolja od drugih i zbog toga što je uključila i civilne žrtve rata.

* * *

Međutim,

cijeli posao, u najtežem nivou praktične realizacije, koja je podrazumijevala tri prezentacije pripremljenog materijala i usklađivanje iznijetih prijedloga, primjedaba i sugestija za poboljšanje, mukotrpan rad na lekturi i korekturi, izvršno je obavio profesor Omer Hamzić. Radio je strpljivo i dosljedno, bez ustupaka i zaobilaženja problema, s ciljem potpunog usklađivanja i suočavanja interesa i mišljenja do najmanjih pojedinosti.

U knjizi, gospodin Hamzić autor je teksta: GRAČANICA U ODBRANI BOSNEI HERCEGOVINE 1992. – 1995. Ovaj tekst minuciozno govori sve o prilikama i ljudima, borcima i privrednim subjektima, o organima vlasti, koji su odlučili suprotstaviti se zlu i odbraniti svoju zemlju, svoj prag i svoj rod, svoj narod.

* * *

Ljepotom Knjige, njezinim dizajnom i oblikovanjem teksta, fotografijom ovovremenog izgleda Grada, mezarja i spomen obilježja bavio se Željko Kujundžić.

Želio je napraviti knjigu dostojnu šehida, poginulih boraca i civilnih žrtava rata, bez omaški koje se obično prave, knjigu koja se svojim sadržajem sama drži, ali u svim pojedinostima i svojoj ljepoti liči na ovaj grad i njegove ljude, na njihovu borbu i žrtve. Dakle, na Gračanicu i tako, nedvosmisleno na Bosnu i Hercegovinu.

Pri tom je naišao na nevjerovatnu ljepotu krajolika, bosanskog seoskog pejzaža, grada, mezarja i starih nišana, onih sa *fesom* – tzv. turskih, onih sa *čalmom*, tzv. – arapskih, s naptisima i ornamentikom, sabljama, ali i običnim kamenovima bez ikakvih oznaka koji baš u islamskom smislu i značenju svjedoče o mjestu na kojem je pokopan čovjek.

U najstarijoj islamskoj tradiciji nišan i jeste bijeli kamen bez drugih oznaka i ima značenje *šehid*, ili *svjedok*, baš kao što je Allah, Stvoritelj Svega Svjedok Svemu i Svima.

Ako vam se izgled knjige dopadne, to znači da je dizajner uspio u svome nastojanju. Nadamo se da jeste, barem u korektnom nivou.

* * *

Ako tokom čitanja naidete na pogrešku, znajte da je bila nenamjerna i zato neizbježna i, s naše strane, krajnje neželjena, pa molimo, halalite.

* * *

Izražavajući vam još jedanput svima dužno poštovanje, želim reći kako mi je bila čast što sam mogao raditi na ovoj knjizi, pa izražavam moju duboku zahvalnost za povjerenje koje mi je time ukazano i tako pružena sjajna prilika da radim sa sjajnim ljudima.

* * *

Dužni smo reći: Nije bilo jednostavno pripremiti ovu knjigu, ali ništa manje ni štampati je. Na pripremljeni tender, najprihvatljiviju ponudu dostavili su iskusni grafički poslenici: Zekerijah Hadžimehmedović Zićo i Jasmin Hadžimehmedović Rašo, vlasnici Grafičkog inženjeringa iz Tuzle, poznatog pod virtualnim imenom

"PrintCom". Iako je riječ o poslovnom partneru sjajne reputacije, svi smo, do časa u kojem smo ugledali prve primjerke knjige, strahovali zbog kratkog roka i malo raspoloživog vremena koje nam je bilo ostalo za štampu.

Strahovali smo bez razloga. To je uvijek tako kad radite sa Grafičkim inženjeringom "PrintCom" Tuzla. Knjiga koju su napravili na odličnom, skupocjenom *kunstdruck mat* papiru za umjetničku štamu, šivena je, tvrdo vezana, s plastificiranim koricama i kao grafički proizvod, štamparu i majstorima služi na čast.

Zahvaljujem im.

Riječ Ibrahima Nurkića, jednog od autora Knjige

Dame i gospodo, braćo i sestre, dragi prijatelji!

Ideja za pisanje ove i ovakve knjige prisutna je kod nas priređivača nekoliko godina, a intenzivnije na njoj radili smo više od godinu dana. I sretni smo što je ugledala svjetlo dana.

Sama *Knjiga* u sebi nosi mnogo poruka i pouka za naredne generacije.

U biti, svaki od naših rahmetlija je priča za sebe, a svi skupa u jednoj knjizi u suštini govore o borbi i žrtvama za ljudsko dostojanstvo, život, naciju, državu, demokraciju i slobodu.

I zato danas i u budućnosti hodajmo uzdignuta čela. Ova knjiga nam daje za pravo da se svaki put podsjetimo da na ovom prostoru možemo svakome reći „ovdje su ginuli i žive oni koji su fašizmu rekli ne." I ako treba opet ćemo.

Budimo ponosni na naše sinove i kćeri, očeve i majke, muževe i supruge, braću i sestre, pazimo i brinimo se o njihovim najmilijima, oni su nam to ostavili u amanet. Krećimo se stazama koje su oni utabali, stazama pravde, dostojanstva i tolerancije među ljudima!

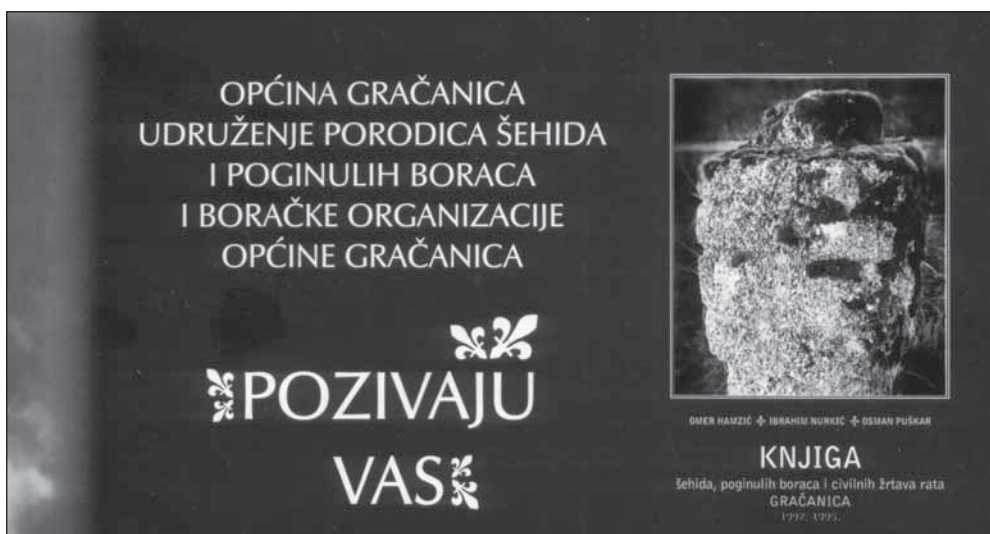
I pamtimo!

Ne zaboravimo da su oni dali najvrednije što su imali da bismo danas mi mogli da uživamo u dječjem smijehu, darovima koje nam Bog podari i svim ovozemaljskim blagodatima, među kojima je sloboda jedna od najljepših!

I zamolio bih vas da nam halalite za bolna podsjećanja koja smo vam nanijeli tokom istraživanja činjenica i prikupljanja materijala za pisanje ove knjige, te eventualne tehničke greške koje sigurno nisu namjerne, a kojih vjerovatno ima.

Popravit ćemo ih, zasigurno!

Hvala.

Riječ Omera Hamzića, jednog od autora Knjige

Poštovani sugrađani, uvaženi gosti.

Prihvatili smo se da radimo na ovoj knjizi sa osjećanjem velike obaveze i odgovornosti. Htjeli smo da napravimo knjigu o ratu za Bosnu i Hercegovinu 1992. – 1995. godina, nepristrasno, dokumentarno, trudili smo se da napravimo svjedočanstvo o golemom ratnom naporu i podnesenim žrtvama naroda gračaničkog kraja u odbrani Bosne. Koliko smo u tome uspjeli, drugo je pitanje. Činjenica je, međutim, da u historiji ovoga grada i ovoga kraja nikada do sada nije odštampana knjiga sa tolikim brojem nasilno prekinutih života, sa tolikom količinom smrti između dvije korice. Svako ime u ovoj knjizi, naslov je jedne ljudske tragedije, nedovršene i neispričane životne priče u tišini naših mezaristana. Neprebolna rana za one koji su ostali - za roditelje koji vječno žale svoje sinove, za djecu koja ne pamte ili malo pamte svoje očeve...

Moje lično iskustvo sa ovom knjigom nije samo autorsko – iz više razloga. Ovom poslu nisam mogao prići kao hladnokrvni istraživač, historičar koji piše samo na osnovu dokumenata i vlastitog pamćenja. Ja se nisam

mogao izdići iznad traumatičnih posljedica vlastite tragedije i prenebregnuti neka iskustva sa samim sobom. Riječ je o normalnosti ili nenormalnosti nekih mojih razmišljanja i poimanja određenih životnih manifestacija iz svakodnevnog okruženja i komunikacije sa takozvanim normalnim svijetom. Sve se zapravo svodi na pitanje našeg odnosa prema onima koji su iz minulog rata izašli kao najveći gubitnici i, obrnuto, njihovog odnosa prema onima koji to nisu.

Pobjednika i onako nije bilo.

Šta hoću, na osnovu svog užasnog iskustva, da poručim, šta hoću da kažem?

Ako ste, hvala Allahu, sa svojom porodicom, izašli čitavi iz minulog rata, nikada o svom patriotizmu i svom ličnom doprinosu u odbrani Bosne, ne govorite pred onima koji su izgubili djecu u tom ratu i ne naručujte pred njima "Šehidski rastanak". Ne govorite o uzaludnosti žrtve, promašenosti ili trijumfu jedne ili druge politike i uspješnosti ili neuspješnosti svoje bitke za Bosnu i Hercegovinu u nekim drugim i drugačijim uslovima.

Jer, ja znam, mi znamo koji smo izgubili svoje sinove kako to boli i kako to zaboli.

Mi imamo neku svoju drugu i drugačiju mjeru patriotizma, kukavičluka i izdaje, mi

znamo za neku drugu i drugačiju cijenu Bosne. I ne hvalite se previše trenutnim uspjesima svojih sinova pred onima koji ostadoše bez svojih sinova. Oprezno govorite o svojim životnim razočarenjima, prešućujte pred njima svoje teškoće. Njima je teže. Oprezno im govorite o svojim radostima. Da ih ne povrijedite. Njima je teže. I ne govorite previše o oprost i pomirenju. To je priča za neke druge. Oni su već davno pomireni u svom bolu. Uostalom, zna se ko svemu sudi i ko svima prašta.

**Riječ Kadira Mehanovića,
predsjednika Organizacije porodica
šehida i poginulih boraca općine
Gračanica**

Dame i gospodo, braćo i sestre, esalamu alejkum!

Pripala mi je posebna čast što vam se danas mogu obratiti. Sve vas selamim i pozdravljam u ime Upravnog odbora Organizacije porodica šehida i poginulih boraca općine Gračanica i svoje lično ime i zahvaljujem vam se što ste došli na ovaj današnji skup, posvećen Danu odbrane općine Gračanica, na kojem ćemo izvršiti podjelu *Knjige šehida, poginulih boraca i civilnih žrtava rata Gračanica, 1992. – 1995. godina* - i u to ime čestitam vam Dan odbrane općine Gračanica.

Današnja podjela *Knjige šehida, poginulih boraca i civilnih žrtava rata Gračanica, 1992. – 1995. godina*, sve nas podsjeća na nama najteže trenutke, kada smo izgubili svoje najmilije. Ali smo, i pored svega, ponosni jer su naša djeca, očevi i muževi položili svoje živote da nam svima bude bolje, da ne živimo ni pod čijim jarmom. Jer, naši šehidi i poginuli borci su živjeli u slobodi i htjeli su da i mi nastavimo živjeti u slobodi.

A nama, njihovim najrođenijim, ostaje u amanet da se pobrinemo o njihovoj djeci - starim, bolesnim i iznemoglim roditeljima i suprugama. U tom smislu organi vlasti na svim nivoima čine ono što mogu, ali i ne do-

voljno. Zato bi se ubuduće moralo posvetiti više pažnje boračkim populacijama.

S obzirom da ovaj skup posvećujemo *Knjizi...* želio bih se zahvaliti svim donatorima i svima ostalim koji su na bilo koji način pomogli da se ova *Knjiga* priredi, napiše i izda.

U svemu ovome posebno želim da se zahvalim načelniku Općine Gračanica Nusretu Heliću, koji je smogao snage i odlučio da se krene u realizaciju ovako zamašnog izdavačkog projekta. *Knjiga* je, naravno, trebala biti izdata i mnogo ranije, kada su bile i znatno bolje mogućnosti, ali o tom potom.

Ovako kvalitetna knjiga, istorijski dokument, prije svega, mogla se uraditi zato što se iza svega toga nalazila ekipa, sastavljena od ratnih komandanata, poštenih i stručnih ljudi, koji su znali svoj posao. Tu prije svega mislim na Ibru Nurkića, Osmana Puškara i Omera Hamzića, izuzetnog poznavaoца pisanja ovakvih knjiga i urednika Atifa Kujundžića, koji je znalački sve to složio i poredao. Zahvaljujući njihovom nesebičnom angažmanu i trudu, stručnosti i poštenom odnosu prema ovom izuzetno osjetljivom zadatku, dobili smo knjigu koja zasigurno ima neprocjenjiv kvalitet i istorijsku vrijednost.

Hvala, esalamu alejkum!

